

2. Вибір того або іншого методу (форми) виховного впливу варто здійснювати на основі попередньої оцінки ступеня інтересу робочих груп до цих питань.

Список використаних джерел:

1. Алексеева Т.В. Соціально-психологічні аспекти становлення особистості як суб'єкта майбутньої професійної діяльності в умовах вишу / Т.В. Алексеева // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України / [за ред. С.Д. Максименка]. – Т. XIII. – Част. 2. – К., 2011. – С. 9–17.
2. Асеев В.Г. Психология труда: учеб. пособие / Владимир Григорьевич Асеев. – Ч. I. – 2-е изд. – Иркутск: Иркут. ун-т, 2005. – 342 с.
3. Баклицький І.О. Психологія праці: підручник / І.О. Баклицький. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 655 с.
4. Мазяр О.В., Кириченко В.В. Психологія праці: модульний курс: навчальний посібник. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 190 с.

Кулик І.В.

магістр,

Науковий керівник: Свідерська Г.М.

кандидат психологічних наук, доцент,

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка*

НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР

Становлення демократичних засад української державності та розвиток громадянського суспільства потребують змін в навчально – виховній роботі вищого навчального закладу. При цьому розвиток українського суспільства не може відбуватися без формування національно свідомої особистості. Тому на вищу освіту покладається важливе завдання – формування національної самосвідомості майбутніх фахівців.

Проблема розвитку національної самосвідомості є недостатньо розробленою як в теоретичному, так і в прикладному відношеннях. Незважаючи на те, що проводилося чимало психологічних досліджень проблеми самосвідомості (Б. Ананьєв, Л. Виготський, І. Кон, В. Москалець, К. Платонов, С. Рубінштейн, М. Томчук, Т. Шашло та ін.), серед них бракує таких, у яких предметом вивчення виступала б власне національна самосвідомість українців, тим більше сьогодні, коли актуальність проблеми пов'язана з подіями на сході України та захопленням Росією частини нашої території.

Проблема самосвідомості привернула увагу психологів (А. Березін, М. Боришевський, С. Максименко, В. Москалець, Л. Орбан), істориків (І. Кресіна, Л. Нагорна), педагогів (В. Кузь, Ю. Руденко, Б. Ступарик, Д. Тхоржевський, М. Шкіль). Вченими доведено, що сенситивним періодом для формування національної самосвідомості є період ранньої юності (Г. Костюк, С. Максименко, А. Сафін, М. Томчук, Д. Фельдштейн та ін.).

Проте аналіз наукової літератури показує недостатню кількість робіт, які сприяли б встановленню психологічних особливостей формування національної самосвідомості у студентському віці. Вивчення зв'язку між національною

самосвідомістю та професійним становленням студентів ВНЗ не було предметом дослідження у психологічній науці.

Метою даної статті є вивчення особливостей національної самосвідомості майбутніх фахівців.

У сучасній науці найбільш ґрунтовне пояснення феномену «національна самосвідомість» було здійснено М. Боришевським. Інтерпретуючи його сутність і структуру, вчений наголошував на взаємозв'язку понять «національна свідомість» і «національна самосвідомість». На думку вченого, національна самосвідомість – це самоусвідомлення особистості як представника певної національної спільноти, самооцінка як носія національних цінностей, які сформувалися у процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти [3]. У структурі національної самосвідомості особистості він виокремив самооцінку, домагання, соціально – психологічні очікування та «образ – Я».

А. Березін зазначив, що етнонаціональна свідомість є відносно стійкою системою усвідомлених уявлень і оцінок особистістю наявних складових життя й діяльності власного етносу. В результаті засвоєння людиною цих складових відбувається самоусвідомлення себе як представника певного етносу. Чинниками розвитку етнонаціональної самосвідомості є усвідомлення представниками нації етнопсихологічної неповторності власної спільноти; психологічної культурної специфіки свого етносу; спорідненості та ідентичності з власною етнічною спільністю; себе як суб'єкта власного етносу [6].

Вчені торкалися також проблеми професійного становлення національної самосвідомості особистості [2]. Такі науковці, як О. Бондаренко, Ж. Вірна, Л. Долинська, Г. Костюк, С. Максименко, В. Панок, Н. Чепелева та ін. стверджують, що майбутній фахівець, зокрема психолог, повинен сформуватися як активний суб'єкт діяльності, як зріла особистість з розвинутими професійно – значущими якостями, з високим рівнем розвитку самосвідомості і має бути здатним до успішної самореалізації.

М. Боднар [1] описує взаємозв'язок між етнопсихологічними життєвими орієнтаціями та самоактуалізацією студентської молоді. Дослідниця експериментально довела, що самоактуалізації юнаків і дівчат перешкоджають негативні якості українського етносу: індивідуалізм, інтровертованість; почуття меншовартості, «комплекс кривди»; емоційність. Тобто приналежність до етнічної групи та етнічна самоідентифікація є важливою передумовою не лише розвитку життєвих орієнтацій у студентства, а й для самоактуалізації майбутніх фахівців. Важливо, що М. Боднар виокремлює рівні етнічної самоідентифікації студентської молоді: 1) об'єктний, зумовлений зовнішньою мотивацією; 2) об'єктно-суб'єктний, який стосується зовнішньої – внутрішньої мотивації; 3) суб'єктний, що пов'язаний з внутрішньою мотивацією [1].

Етнопсихологічні уявлення у структурі «Я – концепції» особистості були предметом дослідження О. Васильченко [4]. Вона виявила гендерні особливості стереотипів студентства. На її думку, чоловік – типовий українець – вирізняється соціальною силою, людяністю, відкритістю, позитивним почуттям і психологічним захистом. До характеристик типової українки належать усі перераховані риси, а також жіночність. Загалом, уявлення юнацтва про типових представників українського народу є результатом поєднання пасивно – захисних реакцій з незалежно – домінантним типом спілкування.

Вплив етнічних стереотипів студентів на процес міжособистісного оцінювання розкрито у дослідженні О. Квас [5]. Фактори міжособистісного оцінювання вона представляє у вигляді ланцюжка слів, що містить складові: «особистісну стереотипізацію» студентів, «амбівалентну інтерактивність», «особистісну

адаптацію» та «соціальну адаптивність». О. Квас вважає, що в цьому ланцюгові розкрито процес функціонування стереотипів українського студентства. З'ясовано, що, порівняно з представниками східного регіону, молоді люди із Західної України вирізняються високим рівнем адаптивності, високим рівнем прийняття себе й інших та високим рівнем самоконтролю.

Особливості становлення «Я – образу» особистості в контексті процесу етнонаціональної самоідентифікації вивчала О. Шевченко [10]. Порівняно з досліджуваними з південних і північно-східних областей України, для молодих людей із Західної України важливою є ідентифікація з національною спільнотою і високий рівень сформованості національної ідентичності. На думку дослідниці, ці відмінності зумовлені особливостями етногенезу і розвитку української нації, що призводять до суперечливих питань та неоднозначності в національній самосвідомості українців, характерологічних і світоглядних відмінностей у молодих представників західного, східного та південного регіонів України.

Аналіз основних підходів до дослідження проблем національної самосвідомості майбутніх фахівців дав змогу визначити, що основною одиницею самосвідомості є емоційно-ціннісне самоствавлення до себе, а основною одиницею національної самосвідомості є емоційно-ціннісне ставлення студента до себе як представника певної нації [9]. На наш погляд, до структури національної самосвідомості майбутніх фахівців належать три компоненти, які перебувають у постійній взаємодії: 1) когнітивний (національна саморефлексія, національне самоусвідомлення); 2) емоційний (емоційно-ціннісне самоствавлення, самооцінка); 3) поведінковий (усвідомлення людиною власних прагнень, готовності та прагнення до їх реалізації). Результатом процесу національного самоусвідомлення, переживання і психічного відображення є різноманітні образи «Я».

Отже, відсутність у сучасній психологічній науці глибинних досліджень, які безпосередньо стосуються національної самосвідомості особистості, встановлення їх співвідношення зі змістом освітньо – професійної підготовки майбутніх фахівців, підтверджує актуальність потреби у проведенні таких досліджень в теоретичному й практичному аспектах. Основні джерела й рушійні сили розвитку національної самосвідомості студентів містяться у психічній активності особистості як суб'єкта діяльності і спілкування. Провідним чинником становлення національної самосвідомості майбутніх фахівців виступають соціальні стосунки та освітньо-професійна діяльність.

Список використаних джерел:

1. Боднар М.Б. Вплив етнопсихологічних життєвих орієнтацій на самоактуалізацію студентської молоді: автореф. дис. ... канд. психол. наук / М.Б. Боднар. – К., 2004. – 20 с.
2. Борисов В.В. Формування національної самосвідомості студентів // Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова / Укл. П.В. Дмитренко, Л.Л. Макаренко. – К.: НПУ, 2002. – Вип. 49. – С. 12–27.
3. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості / М.Й. Боришевський. – К.: Беркут, 2000. – 63 с.
4. Васильченко О.М. Етносоціальні уявлення в структурі Я – концепції університетської молоді: автореф. дис. ... канд. психол. наук / О.М. Васильченко. – К., 2003. – 19 с.
5. Квас О.В. Вплив етнічних стереотипів на процес міжособистісного оцінювання: автореф. дис. ... канд. психол. наук / О.В. Квас. – К., 2003. – 20 с.
6. Психологія самосвідомості: історія, сучасний стан та перспективи дослідження / [за ред. С.Д. Максименка, М.Й. Боришевського]. – К.: Любіть Україну, 1999. – 317 с.
7. Савчин М.В. Вікова психологія.: навч. посібник / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Академвидав, 2005– С. 263–280.

8. Співак Л.М. Психологічні особливості впливу національної самосвідомості на професійне становлення майбутніх фахівців / Л.М. Співак // Вісник післядипломної освіти. – 2011. – Вип. 3. – С. 469–474. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2011_3_78.

9. Теоретичні засади виховання національної самосвідомості / за ред. Д.О. Тхоржевського. – К.: ІЗМН, 1998. – 150 с.

10. Шевченко О.В. Національна ідентифікація у становленні Я – образу особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук / О.В. Шевченко. – К., 2005. – 20 с.

Лаба І.Д., Вовк О.В.

студенти,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: Фірман І.В.

*Головний фахівець Департаменту політики міністра
щодо підконтрольних органів виконавчої влади МВС України*

АСЕРТИВНІСТЬ МЕНЕДЖЕРА ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному суспільстві професійна діяльність менеджера у будь-якій організації пов'язана з плануванням, структуризацією роботи співробітників, розпорядництвом, мотивацією, контролем над виконанням завдань, термінів їх реалізації і своєчасного виправлення помилок. У результаті тривалої напруженої психоемоційної діяльності, може виникати відчуття неспокою, підвищеної тривожності, втоми, вичерпання особистісних ресурсів, що призводить до погіршення показників роботи, байдужого виконання обов'язків, пасивності, збільшення кількості міжособистісних конфліктів, тобто зниження працездатності.

Динаміка психічних пізнавальних процесів і станів їх взаємозв'язок з фізіологічними функціями індивіда в процесі трудової діяльності вивчається у психофізіології, психології праці, інженерній психології.

С. Косилов визначає працездатність як здатність людини більш-менш тривалий час виконувати певну роботу з дотриманням відповідних кількісних і якісних її показників [4, с. 25]. І. Єфимов вважає, що працездатність – це потенціал властивостей і якостей, які характеризують стан організму відносно його готовності до трудової діяльності [1, с. 23]. Є. Ільїн під працездатністю розуміє стан систем організму, їх готовність виявити максимум своїх можливостей [2, с. 54].

Узагальнюючи, працездатність доцільно розуміти як максимальний рівень функціональної мобілізації людини, який забезпечує високу ефективність діяльності і при цьому не викликає перенапруження організму, попереджає професійні захворювання і травматизм на робочому місці.

Аналіз наукової літератури дозволяє виокремити такі категорії асертивності: успішність (Г. Фенстергейм); цілеспрямованість, самостійність (М. Джеймс, В. Каппоні); незалежність, особиста позиція, відповідальність (Є. Хохлова).

У психологічній енциклопедії поняття асертивність (англ. assertiveness – надмірна настирливість) розуміється «як уміння людини впевнено і гідно поводитись, наполегливо відстоювати свої права чи точку зору, не зневажаючи прав інших» [6, с. 32].

Таким чином, асертивність – інтегративна риса особистості, яка проявляється у самоповазі та емоційно-ціннісному ставленні до інших людей, зберігаючи власну автономність і здатність не піддаватися маніпуляційному впливу чи груповому тиску.